

5.11.2010

Dnro 3872/2/10

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Harri Ojala

VANKILAN ASETTAMINEN NS. YÖASENTOON

1

ASIAN VIREILLETULO

Jokelan vankilan eräät vangit arvostelivat oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä Jokelan vankilan menettelyä toimintojen järjestämisessä. Kirjoituksen mukaan vankilassa oli keväällä 2008 useita päiviä, jolloin vankilassa oli ns. yövahvuus ja jolloin vangeille ei järjestetty muita toimintoja kuin ruokailut ja ulkoilu.

2

SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Jokelan vankilan selvitys. Katsoin saamani selvityksen perusteella aiheelliseksi omasta aloitteesta laajentaa asian tutkintaa. Pyysin Rikosseuraamusvirastoa hankimaan asian tutkimista varten Etelä-Suomen aluevankilan selvityksen ja uuden selvityksen vankilalta sekä antamaan oman lausunnon asiasta. Selvityspyynnössäni pyysin virastoa kiinnittämään huomiota seuraaviin seikkoihin:

1. Mihin säännökseen perustuu vankilan yöasentoon asettaminen?
2. Kuka tekee päätöksen yöasentoon asettamisesta ja miten se tehdään?
3. Mikä on se valvontahenkilökunnan määrä, jonka jälkeen vankila asetetaan yöasentoon. Onko määrä aina sama vai vaihteleeko se tilanteittain? Onko ja miten paljon Jokelan vankila on valvontahenkilökunnan määrän osalta alimiehitetty verrattuna muihin vastaavien vankiloiden henkilökunnan määrään?
4. Mitä yöasentoon asettaminen käytännössä tarkoittaa toimintojen kannalta, eli loppuuko ulkoilua ja ruokailua lukuun ottamatta kaikki toiminnot kaikilla osastoilla? Onko harkittu, että toimintojen rajoitusta ei kohdistettaisi kaikkiin osastoihin, vaan että sen vaikutus yritettäisiin minimoida mahdollisimman vähäiseksi? Mitä työnjohtajat ja (ylimääräinen) valvontahenkilökunta tekevät työajalla vankilan ollessa yöasennossa?
5. Onko aluevankilan ylityöohjeistusta tulkittava siten, että valvontahenkilökuntaan kuuluvaa henkilöä ei voida kutsua ylitöihin, vaikka sillä voitaisiin välttää vankilan yöasentoon asettaminen?
6. Onko muissa vankiloissa käytetty yöasentoon asettamista ja kuinka usein sitä tapahtuu? Miten vankiloissa yleensä menetellään valvontahenkilökunnan määrän (yllättäen) laskiessa sellaiseksi, että kaikkia normaalitoimintoja ei pysty suorittamaan?

3

RATKAISU

3.1

Oikeusohjeita

Vankilassa vangeille järjestettävistä toiminnoista on säädetty vankeuslain 8 luvussa ja vapaa-ajan toiminnoista vankeuslain 11 luvussa. Tutkintavankeja koskevat vastaavasti tutkintavankeuslain 4 ja 7 luvun säännökset.

Vankeuslain 8 luvun 1 §:n mukaan vankilan järjestämisen tai hyväksymisen toiminnan tarkoituksena on edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan vahvistamalla vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan; ylläpitämällä ja parantamalla vangin ammattitaitoa ja osaamista sekä työ- ja toimintakykyä ja tukemalla vangin päihteetöntä elämäntapaa. Saman luvun 3 §:n mukaan vangille on annettava vahvistettuna työ- ja toiminta-aikana tilaisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa rangaistusajan suunnitelman toteutumisesta edistävissä toiminnassa. Vanki on sijoitettava toimintaan ottaen huomioon rangaistusajan suunnitelma, vankilan järjestys ja turvallisuus sekä yhteiskunnan turvallisuus (vankeuslain 8 luvun 4 §).

Vankeuslain 11 luvun 1 §:n mukaan vankilassa on järjestettävä vankilan oloihin soveltuvaa vapaa-ajan toimintaa. Vanki saa lain 11 luvun 2 §:n mukaan osallistua vapaa-ajan toimintoihin ja viettää vapaa-aikaa yhdessä muiden vankien kanssa. Osallistuminen voidaan kieltää tai sitä rajoittaa syistä, joista ei tässä ole kyse.

Tutkintavanki ei ole tutkintavankeuslain 4 luvun 1 §:n mukaan velvollinen osallistumaan vankilan järjestämiseen tai hyväksymiseen toimintaan. Jos tutkintavanki haluaa osallistua toimintaan, siihen on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus.

Tutkintavanki saa osallistua vapaa-ajan toimintoihin ja viettää vapaa-aikaa yhdessä muiden vankien kanssa. Osallistuminen voidaan kieltää perusteilla, joista nyt ei ole kysymys (tutkintavankeuslaki 7 luku 5 §).

Vankeuslain 1 luvun 2 §:n mukaan vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana.

Vankeuden sisältönä on saman luvun 3 §:n mukaan vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta. Vankeus on pantava täytäntöön siten, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Vankeuden täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten on huolehdittava siitä, ettei vankeuden aikana kukaan oikeudettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Vankilan olojen järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja. Vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttään ja toimintakykyään on tuettava. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään.

Tutkintavankeuden tarkoituksena on turvata rikoksen esitutkinta, tuomioistuinkäsittely ja rangaistuksen täytäntöönpano sekä estää rikollisen toiminnan jatkaminen. Tutkintavangin oikeuksia ei [tutkintavankeuslain] säännösten nojalla saa rajoittaa enempää kuin tutkintavankeuden tarkoitus, tutkintavankeudessa pitämisen varmuus ja vankilan järjestyksen säilyminen välttämättä vaativat (tutkintavankeuslain 1 luvun 3 ja 4 §).

Toimintoihin ja vapaa-ajan toimintoihin osallistumisella mahdollistetaan myös se, että vangit ja tutkintavangit eivät joudu rangaistuksensa ja tutkintavankeutensa aikana olemaan pelkästään lukittuina sellieihinsä. Näiltä osin eurooppalainen kidutuksen vastainen komitea CPT on painottanut kaikkien vankityyppien osalta erilaisten aktiviteettien merkitystä vankien hyvinvoinnille (CPT standards CPT/inf/e (2002) 1 Rev 32006). CPT:n mukaan

47. A satisfactory programme of activities (work, education, sport, etc.) is of crucial importance for the well-being of prisoners. This holds true for all establishments, whether for sentenced prisoners or those awaiting trial. The CPT has observed that activities in many remand prisons are extremely limited. The organisation of regime activities in such establishments - which have a fairly rapid turnover of inmates - is not a straightforward matter. Clearly, there can be no question of individualised treatment programmes of the sort which might be aspired to in an establishment for sentenced prisoners.

However, prisoners cannot simply be left to languish for weeks, possibly months, locked up in their cells, and this regardless of how good material conditions might be within the cells. The CPT considers that one should aim at ensuring that prisoners in remand establishments are able to spend a reasonable part of the day (8 hours or more) outside their cells, engaged in purposeful activity of a varied nature. Of course, regimes in establishments for sentenced prisoners should be even more favourable.

48. Specific mention should be made of outdoor exercise. The requirement that prisoners be allowed at least one hour of exercise in the open air every day is widely accepted as a basic safeguard (preferably it should form part of a broader programme of activities). The CPT wishes to emphasise that all prisoners without exception (including those undergoing cellular confinement as a punishment) should be offered the possibility to take outdoor exercise daily. It is also axiomatic that outdoor exercise facilities should be reasonably spacious and whenever possible offer shelter from inclement weather.

3.2

Selvitysten ja lausuntojen pääasiallinen sisältö

Jokelan vankilan kantelun johdosta 15.9.2008 antaman selvityksen mukaan kantelussa tarkoitettulle osastolle 1 sijoitetaan vankeja, jotka ovat pääsääntöisesti joko omasta pyynnöstään erillään pidettäviä, tutkinnallisista syistä pakkokeinolain nojalla erillään pidettäviä erilaisine yhteydenpidon rajoittamispäätöksineen tai sijoittajayksikön sijoituspäätöksellä Jokelaan turvallisuusperusteisesti sijoitettuja. Osasto on suljettu osasto. Tämän vuoksi osastolla ei ole aktiivitoimintoja niin paljon kuin vankilan muilla osastoilla. Osastolle sijoitetaan pääasiassa tutkintavankeja.

Osastolle sijoitetut vangit pidetään turvallisuussyistä erillään muiden osastojen vangeista. Sen vuoksi he eivät voi osallistua muihin toimintoihin samanaikaisesti muille osastoille sijoitettujen vankien kanssa. Tämä rajoittaa vankilan mukaan toimintojen järjestämismahdollisuuksia.

Vankilan selvityksessä viitataan myös Etelä-Suomen aluevankilan vuotta 2008 koskevaan tulossopimukseen, jonka mukaan "Jokelan vankila vähentää ylityö- ja haittatyökorvauksia keskittämällä vankien toiminnot päiväaikaan, jolloin vartijoiden ilta- ja viikonlopputyöt vähenevät."

Yövahvuustilanteeseen joudutaan selvityksen mukaan turvautumaan, mikäli valvontapuolen henkilöstömäärä alittaa tietyn ennalta sovittun määrän. Yövahvuudesta päättäminen ja sen perusteet ilmenevät tarkemmin selvityksestä.

Aluevankilan selvityksessä selostetaan yksityiskohtaisesti Jokelan vankilan ohjeistusta ja menettelytapaa, joka koskee siirtymistä yövahvuuteen ja miten siitä tiedotetaan eri tahoille. Ohjeistuksesta voidaan selvityksen mukaan poiketa kiireellisissä tilanteissa vankilan johtajan luvalla. Selvityksen mukaan toiminnot vähenevät vähitellen henkilökuntavajeen suuruudesta riippuen pienimmän haitan peri-

aatteen mukaisesti. Ulkoilut ja ruokailut toteutetaan aina. Samoin pyritään toteuttamaan valvotut tapaukset sekä koulu. Myöskään perhetapaamisiin yövahvuus ei vaikuta selvityksestä ilmenevästä syystä. Avolaitosvangit ovat työtoiminnassa normaalisti aina siihen asti, kun sieltä joudutaan ottamaan vartijoita suljetun vankilan puolelle. Myös työnjohtajat pitävät omassa valvonnassaan osan vankeja. Näiden lisäksi tavarankuljetukset hoidetaan yövahvuudesta riippumatta.

Aluevankilan selvityksessä viitataan vankilan selvitykseen, josta ilmenee, että edellä mainitun ylitöiden teettämistä ym. koskevien rajoitusten ja henkilökunnan sairaustapausten lisäksi vajeista valvontahenkilökunnan määrään aiheuttavat myös yllättävät vankikuljetukset toisiin laitoksiin, lääkariin, sairaalaan, tuomioistuimeen jne.

Rikosseuraamusvirasto antoi siltä pyytämäni lausunnon 16.10.2009, jota tässä käsittelen pääosin jäljempänä esittämieni kysymysten mukaisessa järjestyksessä seuraavasti.

Kohdat 1 ja 2

Rikosseuraamusviraston mukaan vankiloiden asettamisesta yöasentoon ei ole säännöstä. Käytännössä Jokelan vankilassa päätöksen yöasentoon laittamisesta päättää päivystävä vankeinhoitoesimies ns. minimivahvuustaulukon ja siihen liittyvän ohjeistuksen perusteella. Vankilan johtaja ja molemmat apulaisjohtajat ovat hyväksyneet minimivahvuustaulukon. Jokelan vankila oli 15.9.2008 päivätyn selvityksen mukaan ollut yöasennossa vuoden 2008 aikana 26 kertaa, näistä selvityksen mukaan osan päivää 8 kertaa. Useimmissa tapauksissa syynä on ollut valvontahenkilöstön puute ja kahdessa tapauksessa osastojen muutto ja neljässä tapauksessa henkilöstön koulutus.

Kohdat 3 ja 4

Virasto toimitti lausuntonsa ohessa minulle pyytämäni tiedot eri vankiloista, joita en katso aiheelliseksi käsitellä tämän päätöksen yhteydessä yksityiskohtaisesti. Totean kuitenkin, että kaikissa vankiloissa ei ollut määritelty tällaista minimivahvuutta. Jokelan vankilan minimivahvuustaulukon ja siihen liittyvän ohjeistuksen mukaan, kun valvontahenkilökunnan määrä laskee alle minimivahvuuksien, vankila on yöasennossa. Minimivahvuustaulukosta ilmenee järjestys, jolla ensisijaisesti pyritään paikkaamaan vajeista ottamalla henkilökuntaa jostain muusta toimipisteestä. Siirtyminen on ohjeistuksesta ilmenevällä tavalla asteittaista. Kaikki toiminnot eivät lopu kaikilla osastoilla samanaikaisesti. Vankilassa pyritään minimoimaan yövahvuudesta aiheutuvaa haittaa. Muun muassa työnjohtajat pitävät osan vangeista töissä yövahvuudesta huolimatta.

Lausunnosta lähemmin ilmeneviin muiden vankiloiden vertailutietoihin viitaten Rikosseuraamusvirasto katsoo, että vankilahenkilökunnan määrällä ei voitane perustella yöasentoon laittamista Jokelan vankilassa, koska muissa alueen suljetuissa vankiloissa ei pääsääntöisesti ole turvauduttu yövalmiusasentoon.

Kohta 5

Virasto viittaa edellä todettuun Etelä-Suomen aluevankilan ylitöiden ja epäsäännöllisestä työajasta aiheutuvien korvausten vähentämistä koskeviin linjauksiin, mitä on Jokelan vankilan selvityksestä ilmenevästi tulkittu siten, että ylityön teettämistä on pyrittävä minimoimaan ja toimintoja mahdollisuuksien mukaan siirtämään illasta päiväaikaan. Aluevankilan tiukan määrärahatilanteen johdosta tekevät muun muassa ylitöiden vähentämistä koskevat linjaukset ovat käytännössä johtaneet siihen, että valvontahenkilökuntaan kuuluva henkilö jätetään kutsumatta ylitöihin, vaikka kutsumisella voitaisiin välttää vankilan ns. yöasentoon asettaminen.

Kohta 6

Selvityksen mukaan Etelä-Suomen aluevankilan vankiloiden käytännön mukaan tarve asettaa vankila yövahuuteen vaihtelee. Osassa vankiloissa tällaista, ainakaan koko vankilaa koskevaa tarvetta ei ole ilmennyt. Keravan ja Riihimäen vankilassa ja Jokelan vankilassa tähän on jouduttu turvautumaan. Keravalla selvityksen mukaan tähän on menty vain osittain, lähinnä yksittäisten osastojen osalta.

Riihimäen vankila on ollut vuosittain yöasennossa 10–20 kertaa. Kuitenkin syksystä 2008 lähtien yöasentoon turvautumiseen ei vankilan ilmoituksen mukaan ollut tarvetta. Tähän on päästy selvityksen mukaan työvuorotaulukoiden suunnitteluilla ja muilla töiden järjestelyyn liittyvillä toimenpiteillä, joilla on vähennetty ylitöiden tekemisen tarvetta. Vankilan henkilökunnan poissaolot sairauden vuoksi ovat myös kääntyneet laskuun. Vuoden 2009 aikana (14.10.2009 mennessä) yöasentoon ei ole turvauduttu. Helsingin ja Hämeenlinnan vankiloissa ei selvityksen mukaan ole turvauduttu tässä tarkoitetulla tavalla yövahuuteen.

Rikosseuraamusviraston kannanotto

Rikosseuraamusvirasto esittää Jokelan vankilan osalta aluevankilan lausuntoon viitaten, että vankilassa on säästösyistä ollut pakko turvautua yöasennon käyttöön vankilan järjestyksen ja turvallisuuden turvaamiseksi sekä vangeille että henkilökunnalle. Rikosseuraamusviraston mukaan tämä on poikkeuksellisesti perusteltua, kun henkilökuntaa ei ole saatavissa. Jos tämä johtuu kuitenkin määrärahalanteesta, muodostuu säästötavoitteesta ensisijainen toimintojen järjestämiseen nähden, mikä on viraston mukaan ongelmallista.

Rikosseuraamusviraston mukaan vankila siirtyy yöasentoon vähimmän haitan periaatteen mukaisesti asteittain. Virasto piti myönteisenä sitä, että eräitä toimintoihin vaikuttavia tehtäviä ja toimenpiteitä pyritään pitämään mahdollisimman pitkään käytössä. Se kuitenkin korostaa, että asteittaisesta siirtymisestä huolimatta siirtyminen yöasentoon siirtyminen saattaa käytännössä merkitä kaikkien muiden toimintojen paitsi ruokailun ja ulkoilun lakkaamista. Koko vankilaa koskevaa säännöllisesti tapahtuvaa yöasentoon asettamista säästösyistä ei viraston mukaan voida pitää vankeuslain ja -asetuksen näkökulmasta hyväksyttävänä.

Rikosseuraamusvirasto suosittaa lisäksi, että henkilöstövajaustilanteissa vankila arvioisi turvallisuusnäkökohdat huomioiden mahdollisuutta siirtää henkilöstöä osastolta toiselle ja varmistaa tietyt tai tiettyjen osastojen toiminnat ja näin välttää koko vankilan asettamisen yöasentoon. Lopuksi se esittää, että Etelä-Suomen aluevankilan ja Jokelan vankilan tulisi selvittää, miten käytettävissä olevilla henkilöresursseilla voitaisiin välttää normaalioloissa tapahtuvat koko vankilan yöasentoon asettamiset.

3.3

Kannanotto

Kantelussa on varsinaisesti arvosteltu puheena olevaa käytäntöä vankilan osasto 1:n "toimet yksin vangit" näkökulmasta ja käytännön vaikutusta osaston vankien toimintoihin.

Selvityksen mukaan osastolle on sijoitettu sekä vankeus- että tutkintavankeja. Pääosin osastolla on selvityksen mukaan tutkintavankeja, joilla ilmeisesti ainakin osalla on jo alioikeuden tuomio. Sijoitusperusteet sinänsä vaihtelevat. Osastoa luonnehditaan suljetuksi osastoksi. Osaston luonteesta johtuen osastolla ei ole aktiivitoimintoja niin paljon kuin vankilan muilla osastoilla. Osaston vangit eivät myöskään turvallisuusyistä voi osallistua samanaikaisesti muiden vankilan osastojen toimintoihin.

Osaston luonteen ja sijoittelun osalta totean yleisesti, että se on mielestäni ongelmallinen jo sinne

sijoitettujen erilaisten sijoitusperusteiden vuoksi. Tutkintavankien, joilla on pakkokeinolain mukaisia yhteydenpitorajoituksia ja mainituista syistä sijoitettujen vankeusvankien sijoittaminen samalle osastolle korostaa vankien toimintojen järjestämisen (tai oikeastaan osastolle sijoitettujen sellin ulkopuolella olon järjestämisen) ongelmallisuutta jo lähtökohtaisesti.

Vankilan selvityksestä sinänsä ilmenevät ne syyt, joiden vuoksi myös kantelussa tarkoitetun osaston toimintoja oli jouduttu kirjoituksessa tarkoitetulla tavalla supistamaan toimintoja jo muutoinkin nähdäkseni vähäisistä toiminnoista. Vankilan selvityksen mukaan sekä yövahvuudesta johtuvat rajoitukset toiminnoille että kesällä tapahtuva varsinaisen iltatoiminnan (joka on ollut vakiintunut käytäntö vankilassa) rajoittaminen ovat kuitenkin kohdistuneet kaikkiin osastoihin.

Yövahvuuteen siirtyminen onkin vaikuttanut pikemmin koko vankilaan. Tämän vuoksi arvioin asiaa koko vankilan kannalta.

Muiden Etelä-Suomen aluevankilan vankiloiden tässä tarkoitetut toimenpiteet eivät anna minulle aiheetta toimenpiteisiin. Totean, että Riihimäen vankilan osalta tilanne on nähdäkseni ollut Jokelan vankilan kaltainen, mutta vankila on selvityksen mukaan nyttemmin kyennyt työvuorotaulukoiden suunnitellulla ja muilla töiden järjestelyillä vähentämään ylitöiden tekemisen tarvetta, mikä muun muassa on johtanut siihen, että vankilan yövahvuuteen siirtymiseen ei ole ollut enää tarvetta selvityksessä tarkoitettuna aikana. Pidän vankilan toimenpiteitä myönteisenä.

Totean, että yövahvuuteen siirtymisestä ei ole varsinaista säännöstä. Selvityksen mukaan yöasentoon siirrytään kun vankilan henkilöstö jää tietyn minimivahvuuden alle, eikä vankila katso voivansa järjestää normaalitoimintoja vankien ja henkilökunnan kannalta turvallisesti. Syinä, jotka ovat vaikuttaneet vankilan muihin alueen vankiloihin nähden suurempaan yövahvuuden käyttämiseen, ovat olleet vankilan selvityksen mukaan henkilökunnan sairauspoissaolot (ennakoimattomat) ja vankien (tutkintavankien) selvityksestä ilmenevät kuljetukset. Jokelan vankila esittää selvityksessään myös, että se on alusta alkaen ollut alimiehitetty toimintoihin, rakenteisiin ja vankimäärään nähden. Tämän perusteen Rikosseuraamusvirasto on kuitenkin kiistänyt.

Totean tässä yhteydessä, että olen Jokelan vankilan osalta päätöksessäni 21.4.2009 2735/4/08 arvioinut yövahvuuden vaikutusta valvottujen tapaamisten toteuttamiseen vankilassa. Totesin muunmuassa seuraavaa:

Selvityksen mukaan Jokelan vankilassa oli 24.8.2008 muualla kuin sakkovanki- ja avovankilaosastolla jouduttu peruuttamaan valvottu tapaaminen paikalla olleen valvontahenkilökunnan riittämättömän määrän takia. -- Selvityksen mukaan aluevankilan tiukan määrärahatilanteen johdosta määräämän ylityökiellon vuoksi työvuorolistoja ei täydennetä automaattisesti, vaan ylityöt tulevat kyseeseen ainoastaan erityisen perustelluista syistä laitosturvallisuuden varmistamiseksi. Johtaja Säisän mukaan ylityökieltoa ei ole kuitenkaan tulkittu siten, että se estäisi valvontahenkilökunnan kutsumisen ylitöihin valvottujen tapaamisten järjestämisen mahdollistamiseksi. Selvityksen mukaan tapaamisten peruuttaminen johtuikin useamman valvonnan virkamiehen yllättävästä sairastumisesta. Selvityksen mukaan valvottujen tapaamisten peruuttaminen on ollut ainutkertainen tapahtuma Jokelan vankilassa.

Aluevankilan lausunnossa katsotaan, että henkilökunnan läsnäolo on suunniteltava siten, että tapaamiset voidaan toteuttaa ja että henkilökunnan vähyyttä ei voida lähtökohtaisesti pitää tapaamisten peruuttamisen perusteena. Aluevankilan käsityksen mukaan tilanne ei ole niinkään johtunut henkilöstöresurssiin suunnatuista säästämistoimenpiteistä, vaan yllättävästä ja poikkeuksellisesta henkilökunnan sairastumisista johtuneesta tilanteesta.

Tapaamisen epämisestä säädetään tutkintavankeuslain 9 luvun 3 §:ssä (ja vankeuslain 13 luvun 4 §:ssä). Sen mukaan tapaaminen voidaan evätä mm., jos on perusteltua syytä epäillä, että tapaamisesta

aiheutuu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vangin tai muun henkilön turvallisuudelle. Valvotun tapaamisen epäamisestä päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies (vankeinhoitoesimies). Lain esitöiden mukaan tällainen syy olisi ainakin olemassa, jos tapaaja käyttäytyisi uhkaavasti tai aggressiivisesti. Tapaaminen voidaan järjestää myös erityisen valvotuissa olosuhteissa, jos väärinkäytösten vaara voidaan tällä tavoin torjua. Esitöissä todetaan, että tapaamisen epäamisen perusteet olisivat harkinnanvaraisia ja epääminen perustuisi harkintaan yksittäisessä tilanteessa. Vankilan järjestyksen ja turvallisuuden vaarantuminen on siten sellainen peruste, jolla tapaaminen voidaan mahdollisesti evätä. Säännöksen sanamuodon ja lain esitöiden perusteella säännös on tarkoitettu ja soveltuu yksittäisten tapaamisten peruuttamiseen, eikä tapaamisten yleiseen peruuttamiseen koko vankilassa.

Vankilan on huomioitava ja huolehdittava siitä, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille (Vankeuslain 1 luvun 3 §). Vankila on vastuussa myös vankilaan saapuvien vierekkäisten turvallisuudesta. Vankilassa on siten tapaamisajankohtana oltava riittävä määrä valvontahenkilökuntaa tapaamisten järjestelyjen turvaamiseksi. Minulla ei ole perusteita kyseenalaistaa Jokelan vankilan arviota siitä, että valvontahenkilökunnan määrän riittämättömyyden johdosta tapaamisia ei olisi voitu järjestää aiheuttamatta vaaraa vankilan järjestykselle ja turvallisuudelle. Tältä kannalta pidän vankilan päätöstä asiassa perusteltuna.

Valvotussa tapaamisessa on kyse vangille laissa annetusta oikeudesta. Koska lailla annettujen oikeuksien rajoittamista ei voida perustella taloudellisilla seikoilla, niin ylityökieltoon tai muihin säästötoimenpiteisiin vetoaminen tapaamisten epäamiseen perusteena ei olisi mielestäni hyväksyttävää. – – Käsitykseni mukaan työvuorolistan vajeena pitämisellä ja tapaamisten peruuttamisella ei ole kuitenkaan sellaista syy-yhteyttä, että tapauksessa olisi sillä perusteella aihetta katsoa menetellyn lainvastaisesti. Ottaen huomioon tapauksen ainutkertaisuus ja muut selvityksessä esitetyt perusteet katson, että vankilalla ei ole tilanteessa ilmeisesti ollut mahdollisuutta menetellä toisin kuin se on menetellyt. Tämän johdosta en katso asian antavan minulle aihetta muuhun, kuin että kiinnitän aluevankilan ja vankilan huomiota velvollisuuteen valvottujen tapaamisten järjestämiseen tapaamista varten varattuina aikoina. Tämä edellyttää myös poikkeuksellisiin tilanteisiin varautumista.

Vaikka lainsäätäjän näkökulma tapaamisia kohtaan on vangin näkökulmasta ehdottomampi kuin vankilan velvollisuus järjestää toimintoja tai vapaa-ajan toimintoja vangeille ja vastaavasti tutkintavangeille heitä koskevien edellytysten mukaisesti, on näkemystäni mukaan peruslähtökohtanapidettävä sitä, että toimintoja, joita vankilassa vangeille järjestetään, ei vankilasta johtuvista syistä tulisi jättää pois, ellei poikkeuksellisesti ole painavia syitä niiden järjestämisen esteenä. Olen sinänsä edellä todetusti pitänyt mahdollisena esteenä sitä, että toimintoja ei voida toteuttaa vaarantamatta siihen osallistuvien vankien tai henkilökunnan tai mahdollisten ulkopuolisten turvallisuutta. Vankeuslaissa vangin sijoittamisessa toimintaan yksilötasolla on huomioitu laitosjärjestys ja turvallisuus. Vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin ei saa aiheuttaa muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta. Vastaavasti tutkintavangin oikeuksiin ei saa puuttua enempää kuin tutkintavankeuden tarkoitus tai tutkintavankeudessa pitämisen varmuus tai järjestyksen säilyminen välttämättä edellyttävät.

Mielestäni ei ole hyväksyttävää, että vangeilta suhteellisen usein torjutaan mahdollisuus osallistua toimintoihin tai vapaa-ajan toimintoihin syistä, jotka johtuvat viime kädessä vankilan resursointiin liittyvistä ongelmista. Syynä ovat tosin pääosin olleet henkilökunnan sairauspoissaolot. Näillä poissaoloilla näyttää kuitenkin olevan yhteyttä juuri vankeinhoidon laitostakin koskeneisiin säästöavoitteisiin. Lakivaliokunta on kiinnittänyt asiaan huomiota muun muassa vuoden 2011 talousarvioesityksestä antamassaan lausunnossa (LaVL 13/2010 vp). Valiokunta totesi muun muassa

Tässä yhteydessä lakivaliokunta kiinnittää erityistä huomiota vankeinhoidon sairauspoissaoloihin. Vuonna 2009 rangaistusten täytäntöönpanosta vastaavan henkilökunnan sairauspoissaoloja oli 14,9 työpäivää henkilötyövuotta kohden, kun vastaava luku esimerkiksi syyttäjälaitoksessa oli 6,9.

Vankilahenkilöstön työhyvinvoinnin parantaminen ja sairauspoissaolojen vähentäminen edellyttävät hyvää ja toimivaa henkilöstöhallintoa ja johtamista koko vankienhoitolaitoksessa. Lakivaliokunta pitää välttämättömänä,

että eri vankiloiden ja vankilaverkon uudelleen järjestelyssä vuosia jatkunut muutostilanne vakiintuu. On tärkeää, että äskettäin tehdyssä vankilaverkon uudistamistyössä säilytettäviksi päätettyjen ja hyvin toimivien avolaitosten, kuten Pelson vankilan ja Satakunnan vankilan Köyliön osaston, henkilöstön ei tarvitse elää jatkuvassa epävarmuudessa ko. vankiloiden toimintojen jatkumisen suhteen. Tieto oman työn pysyvyydestä on keskeisiä asioita työhyvinvoinnin ja jaksamisen ylläpidossa.

Mitä tulee ylityö- ym. kieltoon, näyttää aikaisemmin ratkaisemaani asiaan saadun selvityksen perusteella, että Jokelan vankilan tulkinta siitä olisi liian kategorinen. Rikosseuraamusviraston ja aluevankilan selvityksistä kuitenkin ilmenee, että taloudelliset vähentämislinjaukset ylitöiden ja haittakorvausten osalta ovat vaikuttaneet väkisinikin yövahvuuden käyttöön. Tältä osin viittaan edellä päätöksessäni esittämään kriittiseen kannanottooni vankien oikeuksien rajoittamisesta taloudellisilla ym. perusteilla. Sinänsä näihin säästötoimenpiteisiin vankilalla ei ole juurikaan mahdollisuuksia vaikuttaa kuin töiden hyvillä järjestelyillä.

Yksittäisten yövahvuustilanteisiin siirtymisen osalta minulla ei ole perusteita epäillä, että kyseessä ei olisi ollut vankien ja henkilökunnan turvallisuuden kannalta välttämättömistä rajoituksista erityisesti tilanteissa, joissa syynä on ollut valvontahenkilökunnan ennalta arvaamattomat sairauspoissaolot. Näin suurilukuiset henkilökunnan minimivahvuuden alitukset viittaavat lakivaliokunnankin ilmaisemaan työhyvinvointiongelmaan, vaikka Jokelan vankila ei nähdäkseni ole ollut lausunnossa mainitulla tavalla järjestelyn kohteena. Henkilöstön supistusten vaikutukset ovat nähdäkseni samansuuntaiset. Jokelan vankilan osalta tilanteeseen on vaikuttanut myös vankilan tulkinta siitä missä tilanteissa poissaolevan henkilöstön tilalle voidaan kutsua muuta henkilöstöä ylityökiellosta huolimatta.

Pidän Jokelan vankilan yövahvuustilanteita huolestuttavana ja katson, että se ei vastaa vankeuden ja tutkintavankeuden sisällölle vankeuslaissa ja tutkintavankeuslaissa säädetyjä tavoitteita. Erityisesti selvityksen antoajankohtana varsin usein tapahtunutta koko vankilaa koskenutta yövahvuustilanteisiin siirtymistä ei mielestäni voida pitää hyväksyttävänä. Viittaan myös Rikosseuraamusviraston lausunnossa todettuun koko vankilan yöasentoon sijoittamisen välttämisen selvittämiseen.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä esittämäni käsitykseni vankilan yövahvuustilanteista Jokelan vankilan tietoon. Pyydän Jokelan vankilaa ilmoittamaan 31.1.2011 mennessä, onko yövahvuustilanteita saatu vähennettyä siitä, mitä se oli vuonna 2008. Samalla pyydän vankilaa ilmoittamaan mihin toimenpiteisiin se on yövahvuustilanteiden välttämiseksi ryhtynyt sekä mikä on vankilan nykytila kysymyksessä olevilta osin.